

Közgazdászszemmel Algériában

Amikor a kolozsvári egyetem vezetőségének javaslatára az orani egyetem közgazdasági karára mentem nemzetgazdaságtervezést előadni, óriási gond előtt állottam. Nem csupán francia nyelvtudásom fogyatékosága nyugtalanított, hanem sok egyéb is. Elsősorban az, hogy én, a marxista közgazdász, aki nem a polgári módszertan alapján tanultam, hogy fogom megértetni magam az ottani diákokkal és kollégákkal, vagyis milyen lesz a hallgatóság ideológiai és politikai orientációja, ami egy társadalomtudomány tanításában fontos tényező. Másodsorban az is foglalkoztatott, hogy milyenek lesznek az életkörülmények, főleg a klíma és az ellátási viszonyok, annál is inkább, mivel családotul szándékoztam menni Algériába.

E gondokat leszámítva, bevallom, számomra ennek az utazásnak a lehetősége igen csábító volt, mivel bepillantást ígért egy számomra új ország, új kontinens és egy új világ, az úgynevezett harmadik világ problémáiba.

Már ott-tartózkodásunk első napjaiban kellemesen tapasztalhattuk, hogy Algéria földközi-tengeri övezetének életkörülményei kedvezőek az európaiak számára is. Az európai, aki először teszi be lábát Észak-Algéria területére, egy különleges és feltűnően szép világot ismer meg, amely nem csupán napfényben és számunkra különleges növényzetben gazdag, hanem szép és modern városokban is, mint Algír, Oran, Constantine és mások.

Az említett három városban, amelyek egyetemi központok is, nemrégén közgazdasági fakultásokat is létrehozta; ezt azzal magyarázhatjuk, hogy a megújuló Algériának jelenleg nagy szüksége van a nemzetgazdaság különböző területein tervezőkre, könyvelőkre, ipargazdászokra, pénzügyi és más képzett szakemberekre. Románia több száz tanárt és más szakembert küld Algériába: munkájukat nagyra becsülik. Az algériai nép Romániában az igazi, önzetlen barátot látja; céljaik nem egy esetben közösek, sok a hasonló vonás.

Ami kezdeti előadásgondjaimat illette, itt is kellemesen tapasztalhattam, hogy diákjaim általában érdeklődéssel fogadták az általam előadott tantárgyat, tehát a hallgatóság ideológiai-politikai beállítottsága kedvező volt számomra. Hogy miért? Ezt én is csupán azután értettem meg valójában, miután megismerkedtem közelebbről Algéria jelenével és múltjával. Jelenével kapcsolatban különösen az elmúlt év folyamán igen sok és fontos hírt közölt a mi sajtónk is (*Lumea*, 1976. 19., 27., 44.). Tavaly elfogadták Algéria Nemzeti Alapokmányát és új alkotmányát. Az Alapokmány összegezte a nemzeti felszabadító harc eddigi tapasztalatait, és széles körű távlatot nyitott az ország gazdasági, társadalmi és politikai fejlődése előtt. Az Alapokmányban leszögezik, hogy Algériában a szocializmus már irreverzibilis folyamat, és teljes megvalósításának főfeltételei:

1. a nemzeti függetlenség megerősítése;
2. egy olyan társadalom felépítése, amely megszünteti az ember ember általi kizsákmányolását;
3. az ember fejlődésének és előrehaladásának biztosítása.

A szocializmus felépítése Algériában, amint az Alapokmány leszögezi, a termelőeszközök kollektív tulajdonán alapszik. Az állam szervezi és irányítja az egész nemzetgazdaságot, ellenőrzi az állami vállalatok ügyvitelét.

A modern Algéria fő forradalmi-társadalmi erői a munkásosztály és a dolgozó parasztság, a forradalmi értelmiség, a katonák és más ifjak, akiket egy forradalmi párt, a Nemzeti Felszabadulási Front vezet.

A szocializmus építése, mint a „harmadik világ” más országaiban, Algériában is a nemzeti sajátosságokat, hagyományokat és az ország fejlettségi fokát tükrözi. Ezekre a sajátos vonásokra célozva a Nemzeti Alapokmány megjegyzi, hogy „a szocializmus elméleti és stratégiai fegyver, amelynek szem előtt kell tartania minden ország és minden forradalom történelmi valóságát. [...] Az algériai forradalom beleilleszkedik az Iszlám történelmi perspektívájába.”

A gyarmati iga alól felszabadult államok jelenlegi fejlődési sajátosságait nagymértékben befolyásolják a volt gyarmati rendszertől örökölt gazdasági, társadalmi, kulturális és más maradványok. Algériai tartózkodásom alatt megismerkedhettem ama francia gyarmati uralom maradványaival, amely nemcsak gazdasági kizsákmányolásra törekedett, mint az angol kolonializmus, hanem szétfúzva a még élő gazdasági és társadalmi struktúrákat, kényszerítette a helyi lakosságot a francia nyelv és életmód felvételére. Franciaország számára Algéria a gyarmatbirodalom „gyöngyét” jelentette. Ezt bizonyítja az a tény is, hogy Algériában viszonylag sok francia telepedett le. A felszabadulás előtt a lakosság kb. egytizede francia volt.

Franciaország számára Algéria mint igen fontos nyersanyagforrás és katonai-stratégiai bázis szerepelt: nagy jelentőségű volt a két világháború közt és főleg a második világháború után feltárt földgáz, kőolaj, a vasérc- és más lelőhelyek miatt. Már századunk elején megkezdődött Algéria mezőgazdaságának szőlő- és gabona-termesztésre való szakosodása. Nyersanyagtermékeinek jobb kiaknázását szolgálta a nemzeti függetlenség elnyerése előtt a de Gaulle javasolta, úgynevezett Constantine-i négyéves gazdasági terv (1958—1962). A földgáztermékek értékesítése céljából felépítették az első 509 km hosszúságú gázvezetékét Hassi R-Mel és Arzew város között. Ez utóbbi helységben, amely a Földközi-tenger partján, Oran város közelében van, felépült a világszerte egyik legmodernebb gázcseppfolyósító üzem, amely főleg külföldnek szállított gázballonokat és más termékeket. Nagy lendületet vettek a vasérctermékek értékesítését szolgáló munkálatok is.

A Constantine-i tervet nem tudták befejezni a nemzeti felszabadító háború miatt, amely 1954. november 1-étől 1962. július 5-éig tartott, és mintegy másfélmillió hazafi életébe került. Ez a háború igen nagy szerepet játszott Algéria modern történelmében: legfontosabb eredménye természetesen a nemzeti függetlenség kivívása volt — amely alapja minden további fejlődésnek —, s nagymértékben hozzájárult ahhoz, hogy Algéria lakossága egységes nemzetté kovácsolódjék. A gyarmati uralom ideje alatt a lakosság mintegy kétharmada nomád állattenyésztő volt: igen elszórt és heterogén társadalmi, nyelvi, vallási és más szempontból. Ezek a körülmények, amelyeket maga a francia gyarmatrendszer is táplált, befolyásolták Algéria fejlődését. A nemzetté válás útján nagy szerepet játszott a felszabadító háborút vezető politikai párt, a Nemzeti Felszabadulási Front. Társadalmi-politikai célja a függetlenség kivívása után a szocializmus építése, az ország iparosítása, a mezőgazdaság modernizálása.

A háború befejezése után a régi államapparátus szétesett, és a nemzetgazdaság különböző területein dolgozó szakemberek a francia hadsereggel nagyrészt visszatértek Franciaországba: Algéria igen súlyos helyzetbe került. A francia kézen levő üzemek és nagybirtokok nagyrészt irányítás nélkül maradtak. Ezeket a vállalatokat és nagybirtokokat a hatóságok 1963. március 18-i dekrétuma állami irányítás alá helyezte, majd egy következő dekrétum alapján elrendelik ezeknek a vállalatoknak és földeknek munkásonirányítás alá helyezését. Így jött létre Algériában az ún. önirányított szektor (le secteur autogéré) a megfelelő vezetőszervekkel, mint a munkástanács, az ügyviteli bizottság. Ugyanakkor ezekben a vállalatokban és gazdaságokban az állam is biztosította vezető szerepét: ő nevezte ki az igazgatókat, ellenőrizte tevékenységüket stb.

A felszabadulás után a rendszer egyik legfontosabb feladata az ország iparosítása volt. Ez, amint már mondtuk, legfontosabb feltétele az ország gazdasági függetlenségének és ugyanakkor az egész nemzetgazdaság fellendítésének, a nép anyagi és kulturális színvonalának emelésének. Az iparosítás döntő láncszeme a nyersanyagkitermelő és -értékesítő ipar, főleg a földgáz-, kőolaj- és vasérckitermelés és -értékesítés, mivel ezek az iparágak nem csupán befektetéseket igényelnek, hanem igen fontos jövedelemforrások, lehetővé teszik más nemzetgazdasági ágak fejlesztését is.

Más gyarmati országhoz hasonlóan, Algéria iparosításának legfontosabb feltétele az idegen tőke kezében levő vállalatok államosítása volt. 1966-ban államosították az idegen kézben levő bányai ipari vállalatokat (a földgáz- és kőolajipart kivéve) és a feldolgozó ipar egy részét. 1967 augusztusában államosították az angol—amerikai tőke birtokában levő kőolajipari vállalatokat, majd 1970 decemberében a más nemzetiségű tőkések vállalatait is. Így Algéria saját kezébe vette úgyszólván egész iparát.

Nagy fontosságú volt nem csupán az idegen tőke államosítása, hanem ezeknek a vállalatoknak megfelelő hatékonyságú kihasználása is. E tekintetben szép eredményeket ért el az 1963-ban szervezett SONATRAH vállalat, amely a kőolaj és földgáz kitermelésével és értékesítésével foglalkozik.

Mivel az ipari beruházások nagy részét (az 1967—1969. évi tervben 49%-át, az 1970—1973. évi tervben 36%-át és az 1974—1977. évi tervben 40%-át) a földgáz-

és kőolajiparban használták fel, Algéria jelenleg igen modern földgázcseppfolyósító és gyorsan fejlődő kőolajkitermelő és vegyiparral rendelkezik. 1977-ben Algériában 20 milliárd m³ gázt cseppfolyósítanak, és az 1980—1990-es évtizedet a földgáz évtizedének nyilvánítják.

Algéria iparosításának szimbóluma első nagy kohászati központja, az Annaba város közelében fekvő El-Hadjar kombinát, amelyet Boumedién elnök 1969 júniusában avatott fel. Jelenleg épülőben van egy második kohászati központ az ország nyugati övezetében fekvő Oran mellett. Ezek a kohászati központok Algéria másik fontos nyersanyagterületét, a vasércet értékesítik. 1980-ra csupán az egyik vasérckitermelő központ, a Gara Djebilet termelése 10 millió tonna vasérc lesz.

A feldolgozó ipar fejlesztése jelenleg átfogó terv alapján történik, amely előírja, hogy minden tartományban elsősorban önellátó vállalatokat hozzanak létre, melyek biztosítani fogják mind a legfontosabb közszükségleti cikkek és termelőeszközök gyártását, mind a helyi nyersanyagforrások és munkaerő felhasználását. Ez az orientáció nagy jelentőségű egy olyan országban, mint Algéria, amelynek területe tízszer nagyobb Romániánál.

A felszabadulás utáni években fontos változásokon ment át Algéria mezőgazdasága is. A volt gyarmati rendszer a földtulajdont (főleg a termő területeken) gondhatni kizárólag nagy földbirtokok kezébe összpontosította. Amint már említettem, a nagy földbirtokok a felszabadulás után elhagyták az ország területét. A volt nagybirtokok helyén létrejött „önirányított” gazdaságok egy bizonyos időn túl nem biztosították a mezőgazdaság modernizálásának és a szocializmus építésének érdekeit. Ezért 1971 novemberében földreformot rendeltek el, amelyet több év folyamán és több szakaszban fognak megvalósítani, a következő alapelvek szem előtt tartásával:

1. a föld azé, aki megműveli;
2. a kizsákmányolás elkerülése végett a föld és állatállomány feletti tulajdont olyan méretekre kell korlátozni, hogy mindenki maga láthassa el családjával;
3. az államtól kapott föld tulajdonosainak bizonyos szövetkezeti formába kell beilleszkedniük;
4. földosztáskor és a föld újrafelosztásakor szem előtt tartják az ún. „szocialista falvak” (1000 szocialista falu) építésének érdekeit;
5. az állam a földreform megvalósítását 21 millió dinár beruházással fogja segíteni.

A földreform első szakasza (amely 1972 júniusa és 1973 júniusa között folyt le) a következő két feladatot oldotta meg: 1. felmérte és leltározta az összes földeket; 2. újrafelosztotta a földtulajdont a szövetkeztetés, a szocialista falvak építése és más célok szem előtt tartásával.

A második szakaszban államosították az országból eltávozott földbirtokok földjeit, és kiosztották a föld nélküli vagy kevés földdel rendelkező „fella”-ok között.

A jelenleg végbemenő harmadik szakasz az állattenyésztésre vonatkozik. E földreformmal korlátozni fogják a nagy állatállománnyal rendelkező magángazdaságok vagyonát, állattenyésztő szövetkezeteket létesítenek, szocialista falvakat fognak építeni, főleg a nomád állattenyésztők letelepítése céljából stb. Ugyanakkor az állam segíteni fogja a szolgáltatások jobb megszervezését a mezőgazdaságban is (állatorvosi hálózat kialakítása, kutak és takarmánytartalékok létesítése stb.).

A jelenlegi négyéves terv a mezőgazdaság nagymérvű korszerűsítését irányozza elő. Igen fontos szerep jut e tekintetben az erdősítési programnak, főleg a Szahara peremén létesítendő erdősávnak, az úgynevezett zöldövezetnek, amely meg fogja akadályozni a sivatag előrenyomulását. További cél az öntözőrendszer kiszélesítése, nagyméretű talajjavító munkálatok végzése, 1974 és 1977 között a mezőgazdasági géppálya bővítése 20 000 traktorral és 4000 kombájnnal.

Algéria nemzetgazdaság-fejlesztési programja — a szocializmus eszméi alapján — a nép anyagi életkörülményeinek javítását szolgálja. Már algériai tartózkodásom idején tapasztalhattam azt az igen jellemző dolgot, hogy a legfontosabb élelmiszerek, mint a kenyér, a cukor, a tejtermékek és az olaj ára viszonylag alacsony volt, hozzáférhető a néptömegek számára. Egyes számítások szerint az egy főre jutó napi élelemadag 2000-ig eléri a 2650 kalóriát és 75 g fehérjét, a lakosság száma pedig megkétszereződik: eléri a 32—35 milliót. Ennek megfelelően a mezőgazdasági termelés, főleg a gabona, cukor és olaj termelése, jelentősen nő.

Algéria múltjának, jelenének és jövőjének rövid jellemzése után bepillantunk egy tőlünk földrajzilag ugyan igen távol eső, de — a társadalmi, politikai célkitűzéseket és a gazdasági, kulturális kapcsolatokat illetően — valójában közel álló ország életébe.

Farkas Sándor